

MUSEUM PEDAGOGY IN THE FUTURE PRIMARY TEACHERS' PROFESSIONAL TRAINING

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

The purpose of the article is to reveal the system of the work built on the principles of museum pedagogy in a pedagogical institution of higher education and to characterize the means of its practical implementation in the process of the future primary school teachers' professional training.

Methodology. In the process of the research a number of methods were used: theoretical (analysis and synthesis of pedagogical, museum and educational literature; generalization of practical experience; pedagogical design method), which allowed the authors to compare different views on the problem, substantiate the system of the future primary school teachers' professional training by means of museum pedagogy and, in particular, to determine the museum-pedagogical tools for this purpose; empirical (observation, survey, conversation, pedagogical experiment), which helped to identify the effectiveness of the experimental work, to establish the effectiveness of the system of using the museum potential in the future primary school teachers' training; statistical, which allowed the authors to make quantitative and qualitative analysis of the empirical data.

Scientific novelty. On the basis of the environmental, activity, competence and personality-oriented approaches the subject-spatial environment of the museums, especially of the pedagogical profile, as a certain active space (educational environment) for the professional training of the applicants for higher education as a means of productive changes in pedagogical education has been considered in the article. The issue of using the museum potential in the structure of the future primary school teachers' professional training based on their own practical experience in the higher educational institution has been raised.

Conclusions. The extensive possibilities of involving the museum potential in the future primary school teachers' professional training have been described. The system of work is presented as a set of classroom and extracurricular work, specially organized in the museums (which are an integral part of the educational environment of the pedagogical institution of higher education), built on the main activities in a higher educational institution (educational, scientific) and implemented with the pedagogically appropriate tools (forms, methods and techniques). The proposed pedagogical technology of museum pedagogy is aimed at the awareness of the importance of museum influence on the primary school pupil's harmonious development, mastering the methods of museum and pedagogical work by the future primary school teachers.

Keywords: future primary school teachers' professional training, museum, museum pedagogy, applicants for higher education, higher educational institution.

Мета статті – розкрити систему роботи побудовану, на засадах музейної педагогіки у закладі вищої освіти та схарактеризувати засоби її практичної реалізації у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано низку методів: теоретичні (аналіз і синтез педагогічної, музеєзнавчої і навчально-методичної літератури; метод узагальнення практичного досвіду; метод педагогічного проектування), що дозволили зіставити різні погляди на досліджувану проблему, обґрунтувати систему роботи з професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи засобами музейної педагогіки й, зокрема, визначити музейно-педагогічний інструментарій для цього; емпіричні (спостереження, анкетування, бесіда, педагогічний експеримент), які допомогли

виявити результативність експериментальної роботи, встановити ефективність упровадження системи використання музейного потенціалу в професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи; статистичні, що уможливили здійснення кількісного і якісного аналізу емпіричних даних.

Наукова новизна. На основі середовищного, діяльнісного, компетентнісного та особистісно-орієнтованого підходів у статті розглянуто предметно-просторове середовище музеїв, передусім педагогічного профілю, як певний активний простір (освітнє середовище) професійної підготовки здобувачів вищої освіти і як засіб здійснення продуктивних змін у педагогічній освіті. Актуалізовано питання використання музейного потенціалу в структурі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи з опорою на власний практичний досвід роботи у закладі вищої освіти.

Висновки. Описано широкі можливості залучення музейного потенціалу у професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи. Система роботи представлена як комплекс аудиторних і позааудиторних видів діяльності, спеціально організованих у музеях (котрі є невід'ємним компонентом освітнього середовища закладу вищої освіти), побудована на основних видах діяльності у вищій школі (навчальній, науковій, виховній), і реалізується за допомогою педагогічно доцільного інструментарію (форм, методів і прийомів). Запропонована педагогічна технологія музейної педагогіки, спрямована на усвідомлення майбутніми вчителями початкової школи важливості музейного впливу на гармонійний розвиток молодшого школяра, оволодіння методикою музейно-педагогічної діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи, музей, музейна педагогіка, здобувачі вищої освіти, заклад вищої освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Учитель початкової школи у своїй професійній діяльності розв'язує широке коло питань. При цьому він повинен бути провідником прогресивних освітніх ідей на засадах людиноцентризму, демократії та педагогіки партнерства. Відповідно під час навчання у закладі вищої освіти здобувач має не лише досконало оволодіти теорією і методикою навчання окремих предметів, а й набути здатність професійно грамотно діяти в соціокультурному просторі, виважено керувати розвитком дітей на основі кращих надбань цивілізації, бути людиною культури і загальнолюдських цінностей, постійно і всебічно розвиватися як особистість. Від того, наскільки високорозвиненим у соціальному й художньо-емоційному плані є вчитель, залежить його спроможність розвивати у цьому напрямі своїх учнів.

В унікальному музейному середовищі можна знайти ціннісні образи минулого, сьогодення та майбутнього, уособлені в раритетних речах, носіях предметної інформації. Видатний український педагог Сухомлинський (1976), влучно зауважив, що: «виховання середовищем, обстановкою, речами – одна із найтонших сфер педагогічного процесу» (с. 93).

Як слушно зазначають Павлик, Білонна, Лисевич (2020), новими стратегіями

організації освітнього процесу у закладах вищої педагогічної освіти повинні стати, зокрема: запровадження інноваційних технологій; інтегрування навчального матеріалу, дотримання принципу студентоцентризму; гармонізація інтелектуальної та емоційної доміант, співпраця й співтворчість; позитивне емоційне забарвлення освітнього процесу; створення творчого мікроклімату, проблемно-пошукової атмосфери тощо (с. 89). Усе це спроможна забезпечити нова міждисциплінарна наукова галузь, що займається розробленням питань музейного впливу на особистість, – музейна педагогіка, яка досить потужно розвивається нині в Україні на науково-теоретичному і практичному рівнях, а музей і музейні технології набувають усе більшого значення для життя і розвитку освітніх установ різних рівнів, адже покликані слугувати міжкультурній взаємодії, інформаційному і ціннісному обміну.

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. Науковці розглядають загальнотеоретичні аспекти музейної педагогіки, питання формування і розвитку особистості на різних вікових етапах із використанням музейних засобів, доводять ефективність використання музейного потенціалу в освітній діяльності (О. Анісімова, Л. Гайда, О. Дудар, О. Караманов, Н. Пусепліна, В. Снагощенко, І. Удовиченко, Н. Філіпчук та ін.).

Як слушно стверджує Філіпчук (2020), провідною функцією музейної педагогіки є «якомога сильніше й ефективніше впливати на логічний апарат та емоційний стан відвідувача, його світогляд, переконання» (с. 281). Музейна експозиція, виставка – своєрідна, оригінальна програма передачі через експонати певних знань, навичок, суджень, оцінок і почуттів. Вона володіє унікальною здатністю – впливати на інтелектуально-вольові та емоційні процеси особистості.

В. Снагощенко (2020) підкреслює, що найбільш затребуваним і перспективним на сьогодні є «професійне спрямування взаємодії музейної педагогіки та студентства на основі університетських програм з метою вдосконалення професійної підготовки студентів та формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів» (с. 44). Авторка доводить, що, включаючись в основні напрямки музейної роботи, беручи участь у різних музейних формах популяризації вчительської професії, у майбутнього вчителя поступово формується ціннісне ставлення до культурно-історичної спадщини, національно-культурних традицій, комплекс духовно-моральних якостей, позитивне ставлення до збереження спадщини минулих поколінь, а також підвищується рівень сприйняття музейного предмета. «Музейні предмети й специфічні методи впливають на формування наукового світогляду молоді людини, професійне самовизначення, самовиховання, саморозвиток, духовне збагачення й раціональне використання дозвілля» (Снагощенко, 2020, с. 44).

Анісімова (2014), з'ясовуючи можливості впливу освітнього середовища на професійну підготовку майбутніх педагогів й обґрунтовуючи впровадження освітніх інновацій в освітній процес, висвітлила питання використання можливостей віртуального музею як складника освітнього середовища вишу й представила цікавий досвід «використання можливостей музейної педагогіки у поєднанні із новітніми інформаційними технологіями» (с. 10).

Відтак музейно-педагогічна діяльність, організована ще на етапі професійної підготовки, дозволить у майбутньому більш повно реалізувати соціальні функції сучасного вчителя (виховну, освітню, культурно-гуманістичну тощо). Це положення базується на наступних позиціях: учитель може збільшити кількість учнів, які прийдуть до музею; він має можливість зробити музей засобом поповнення шкільних знань; ознайомлення дітей з музейними колекціями буде ефективним, якщо його

здійснюватиме саме вчитель, зокрема, разом із музейним працівником, адже він має ґрунтовну психолого-педагогічну та предметну підготовку й добре обізнаний з інтересами своїх учнів і їх рівнем знань.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в обґрунтуванні системи роботи, побудованої на засадах музейної педагогіки у закладі вищої освіти та характеристиці засобів її практичної реалізації у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного та експериментального дослідження. У процесі дослідження використано низку методів: теоретичні (аналіз і синтез педагогічної, музеєзнавчої і навчально-методичної літератури; метод узагальнення практичного досвіду; метод педагогічного проектування), що дозволили зіставити різні погляди на досліджувану проблему, обґрунтувати систему роботи з професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи засобами музейної педагогіки й, зокрема, визначити музейно-педагогічний інструментарій для цього; емпіричні (спостереження, анкетування, бесіда, педагогічний експеримент), які допомогли виявити результативність експериментальної роботи, встановити ефективність упровадження системи використання музейного потенціалу в професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи; статистичні, уможливили здійснення кількісного і якісного аналізу емпіричних даних.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Уведення музейно-педагогічного складника у структуру професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, на наш погляд, забезпечить можливість духовного самовдосконалення здобувачів, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності суспільства, підноситиме професійну компетентність на більш високий рівень. Та водночас це вимагає суттєвого перегляду не лише змісту професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, оновлення методик викладання фахових дисциплін, а й використання особливого освітнього середовища – музейно-педагогічного.

Результати проведеного аналізу педагогічних досліджень останніх десятиріч та масової педагогічної діяльності педагогічних закладів вищої освіти показали, що є певний досвід організації взаємодії майбутніх учителів з освітнім середовищем й, зокрема, використання у їх професійній підготовці музейного компоненту, наприклад

у Полтавському педагогічному університеті імені В. Г. Короленка (Березан, Благова, & Гібалова, 2014).

Опитування, проведені серед учасників освітнього процесу, засвідчили розуміння доцільності наявності музейно-педагогічного складника у структурі професійної підготовки здобувачів та зацікавленість майбутніми педагогами опанувати професією, зокрема, у музейний спосіб (інтерес виявили близько 90 % респондентів). Водночас було виявлено недостатню обізнаність науково-педагогічних працівників із освітніми можливостями музеїв (визнали 83 % із 89 респондентів).

Отже, актуальність досліджуваної проблеми визначається сучасними тенденціями національної освіти і підвищенням вимог до представників педагогічної професії; об'єктивною суперечністю між визнанням на теоретичному і практичному рівнях ефективності середовища, у якому відбувається професійна підготовка майбутніх учителів, і недостатністю фактичного використання музейного потенціалу для підвищення ефективності професійної підготовки здобувачів вищої освіти через слабку розробленість технологічного складника цього процесу.

В уставі Міжнародної ради музеїв (ІКОМ) подано таке визначення поняття «музей»: постійний некомерційний заклад, який знаходиться на службі в суспільства та його розвитку, відкритий для людей; він придбає, зберігає, вивчає, популяризує й експонує з освітньою, просвітницькою та розважальною метою матеріальні пам'ятки діяльності людини та оточуючого її середовища (Український національний комітет Міжнародної ради музеїв).

Особливостями музеїв, що вирізняють їх з-поміж інших закладів та установ, є такі: по-перше, наявність зібрання оригінальних пам'яток (першоджерел), які відповідають профілю; по-друге, надзвичайна різноманітність першоджерел, величезна їх кількість; по-третє: цілісний експозиційний показ колекції широкій публіці для актуалізації соціокультурного досвіду.

Потрібно зауважити, що найбільшими освітніми резервами володіють музеї педагогічного профілю. Вивчення музейно-педагогічної літератури, наукових праць істориків, культурологів, співробітників музеїв, педагогічних і науково-педагогічних працівників засвідчує, що в самій сутності музеїв педагогічного профілю закладена здатність спричинювати позитивні зміни в освіті. Саме ці музеї виявляються найпридатнішими і максимально доступними для

використання у професійній підготовці майбутніх учителів.

Провідними в діяльності будь-якого музею на сьогодні визнано науково-дослідну і культурно-освітню функції. У діяльності музеїв педагогічного профілю культурно-освітня функція виявляється першорядною. На основі аналізу й синтезу сутнісного бачення феномена музеїв цієї профільної групи визначаємо їх як культурно-освітні осередки, призначені для збереження, вивчення й використання предметів, які мають органічний зв'язок із педагогічною наукою, освітньою галуззю та педагогічною діяльністю.

Відомими самостійними музеями педагогічного профілю України є такі: Педагогічний музей України (м. Київ), меморіальні музеї А.С.Макаренка (на території колонії імені Максима Горького в с. Ковалівці Полтавської області; в Курязькій виховній колонії на Харківщині), В.О.Сухомлинського (в Павлиші Кіровоградської області) та інші.

Отже, музейне середовище можна розглядати як певний активний простір навчання й виховання здобувачів педагогічних спеціальностей і як досконалий засіб здійснення продуктивних змін у підготовці вчителя.

В умовах музею задовольняються винятково важливі для здобувачів соціальні й духовні потреби, освоюються цінності педагогічної культури, професійно-педагогічні ролі. Безпосереднє «спілкування» із оригінальними музейними предметами й активна участь у різних видах діяльності, організованих на базі музеїв, спроможні пробудити в майбутніх учителів прагнення до професійної й особистісної самореалізації, сформувати стійкі гуманістичні орієнтації, свідоме позитивне ставлення до суспільства, дітей, педагогічної діяльності й самого себе. Усе це спричинює більш глибоку особистісну професіоналізацію і створює умови для корекції професійного зростання.

Ефективність музейно-педагогічного впливу буде високою за умови цілеспрямованого залучення здобувачів вищої освіти до активної діяльності в музейному середовищі, що є керованим процесом. Це вимагає виваженого теоретичного обґрунтування системи використання музеїв у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи та технології її практичного впровадження.

Для обґрунтування системи використання музеїв у освітньому процесі закладу вищої освіти доцільно використовувати підхід, описаний Шабановою (2014) щодо

вищої школи. У його основу покладено побудову певної педагогічної системи з урахуванням таких компонентів: функціональних (проектувальний, конструктивний, комунікативний, організаторський, гностичний) і структурних (мета, зміст, шляхи педагогічної комунікації, суб'єкти педагогічного процесу) (Шабанова, 2014).

Мета використання музейного потенціалу в професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи полягає в підвищенні її ефективності (поліпшенні стану й підвищенні результативності).

Поставлена мета досягається завдяки розв'язанню таких завдань: сприяти позитивній мотивації здобувачів до навчальної й науково-дослідницької діяльності; формувати стійкий інтерес до досягнень національної та світової культури (зокрема й педагогічної); розширювати кругозір; підвищувати якість знань із фахових дисциплін; сприяти зростанню потреби в саморозвитку; формувати музейно-педагогічну компетентність майбутніх учителів. Окрім того, використання музейного потенціалу націлене на формування і розвиток позитивних особистісних (зокрема й професійно значущих) якостей майбутніх учителів, таких, як доброзичливість, наполегливість, життєрадісність тощо.

Конструювання змістового компонента системи використання музеїв для професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи базується на залученні музейного компонента в основні види діяльності, а також урахує специфічну музейну роботу у закладі вищої освіти.

Отже, у структурі змістового компонента системи використання музеїв для професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи можна виділити п'ять напрямів, що знаходяться в тісній взаємодії один з одним, адже спрямовані на досягнення єдиної мети. Розглянемо кожен із них.

Використання музеїв у навчальній роботі передбачає виконання студентами завдань із опрацювання музейних колекцій під час аудиторних занять, самостійної роботи, практики, а також використання викладачами музейної експозиції (окремих музейних предметів) як засобів наочності при викладанні фахових дисциплін тощо.

Наукова робота в музейно-педагогічному середовищі може бути представлена у такий спосіб: виконання науково-дослідницьких завдань із використанням музейних матеріалів; добір матеріалу для рефератів, курсових, кваліфікаційних робіт, статей, доповідей у фондах музеїв та під час пошукових експедицій; участь у наукових конференціях, студентських гуртках, що

працюють при музеях або за музейно-педагогічною тематикою.

Виховна робота передбачає проведення заходів виховного спрямування в музейному середовищі з метою професійно-психологічного, патріотичного, етичного, естетичного, морального, духовного, екологічного, національного виховання.

Залучення здобувачів до активної участі в музейній роботі передусім повинне спиратися на музейний комплекс педагогічного закладу вищої освіти. Реалізується цей напрям у вигляді співробітництва майбутніх учителів із музеями вишу.

Спеціальна підготовка до використання елементів музейної педагогіки у початковій школі вимагає уведення спеціального навчального курсу, який забезпечить цілеспрямованість формування музейно-педагогічної компетентності студентів. Під музейно-педагогічною компетентністю майбутніх учителів розуміємо «інтегративне особистісне утворення, сполучення теоретичних знань, практичних умінь, значущих якостей та досвіду, що забезпечують готовність до здійснення музейно-педагогічної діяльності у школі. Її структурними компонентами є: загальна педагогічна компетентність; музейна культура; музейно-педагогічні знання; музейно-педагогічні вміння» (Карапузова, & Павленко, 2011).

У ході дослідження було встановлено, що в сучасних педагогічних закладах вищої освіти України практика викладання дисциплін музейно-педагогічного змісту та спеціальної підготовки майбутніх учителів до використання музеїв у школі не набула масового характеру.

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка реалізація музейно-педагогічного складника в структурі професійної підготовки майбутніх учителів здійснюється в процесі викладання професійних навчальних дисциплін, наприклад: «Історія педагогіки», «Дидактика», «Інноваційні технології в початковій освіті», «Основи родинної педагогіки і дозвіллезнавство», методик навчання освітніх галузей у початковій школі та ін. Окрім того, до навчального плану підготовки здобувачів спеціальності 013 Початкова освіта з 2017/2018 навчального року введена навчальна дисципліна вільного вибору – «Музейна педагогіка», яка вже користується досить високою популярністю (її обирають близько 75% здобувачів вищої освіти). Мета дисципліни полягає в тому, щоб ознайомити майбутніх учителів початкової школи з музейною педагогікою як галуззю педагогіки, допомогти їм усвідомити важливість музейного

впливу на гармонійний розвиток дитини, розкрити теоретико-методичні основи музейно-педагогічної діяльності вчителя початкової школи, основи шкільної музейної справи, а також показати музейно-екскурсійні можливості рідного міста.

У Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка реалізація музейно-педагогічного складника здійснюється в процесі викладання навчальних дисциплін: «Історія педагогіки», «Основи педагогіки зі вступом до спеціальності», «Основи педагогічних досліджень» та ін., науково-дослідницької роботи здобувачів (під час написання курсових, кваліфікаційних робіт); у межах виховної роботи куратора з академічною групою.

Як бачимо, можливості долучення музеїв до професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи досить широкі, а ефективність музейно-педагогічного впливу залежить від логіки й доцільності впровадження виділених блоків у різні сфери роботи зі здобувачами.

Під технологією впровадження системи використання музеїв у професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи розуміємо комплексну, постійну й поетапну реалізацію педагогічно доцільних заходів (форм, методів і прийомів), котрі виділені шляхом аналізу і синтезу наукових засад організації педагогічного процесу у вищій школі та положень ефективного музейно-педагогічного впливу, обґрунтованих у музейній педагогіці. Інакше кажучи, розроблена технологія стане алгоритмом для утілення у практику професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи системи використання музеїв.

Технологія музейної педагогіки у підготовці майбутніх учителів початкової школи є базовим елементом програмно-цільового управління діяльністю здобувачів і науково-педагогічних працівників у музейно-педагогічному середовищі, засобом її практичної реалізації. Вона є своєрідним планом діяльності, у якому чітко встановлено зв'язки визначеної мети та механізмів її досягнення. Технологія містить своєрідний сценарій розвитку системи використання музеїв на етапі її впровадження.

В основу технології музейної педагогіки у підготовці майбутніх учителів початкової школи покладено такі загальні принципи: урахування реальних можливостей й умов забезпечення технології предметно-просторовими та кадровими ресурсами; орієнтація на потреби особистості й суспільства; мотивація діяльності майбутніх учителів, урахування їхніх освітніх інтересів; індивідуалізація, що передбачає спеціально органі-

зовану діяльність з розвитку здібностей і якостей особистості у відповідності до природних задатків і життєвого досвіду; системність у встановленні взаємозв'язку й наступності між досвідом і знаннями майбутніх учителів; коригування програми дій з урахуванням зміни умов і вимог до рівня професійного розвитку здобувачів, її адаптація до умов освітнього середовища закладу вищої освіти.

Практичне впровадження технології музейної педагогіки у підготовці майбутніх учителів початкової школи повинне бути забезпечене педагогічними заходами, адекватними цілісному особистісному й професійному розвитку здобувачів вищої освіти. У процесі використання музеїв можливе застосування всіх традиційних форм, методів і прийомів, описаних у педагогіці вищої школи та в музейній педагогіці, зокрема: музейна екскурсія; лекція, практичне (семінарське, лабораторне) заняття, організовані із залученням музейного компонента; самостійна робота в музейному середовищі; захист наукових робіт, виконаних на базі музейних матеріалів; музейна конференція; музейний урок; зустріч із цікавою людиною; організація виставок та їх огляд; музейне свято; педагогічне колекціонування; співробітництво з музеєм тощо.

Аналіз психолого-педагогічної та музейно-педагогічної літератури, присвяченої питанням професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи із використання музеїв для підвищення ефективності цього процесу, а також власний досвід роботи авторів зі здобувачами вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта дозволяють зробити висновок, що успішність цілеспрямованої реалізації технології музейної педагогіки потребує забезпечення дослідницької й творчо-пошукової позиції здобувачів та суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії.

Ці характерні особливості технології музейної педагогіки у підготовці майбутніх учителів початкової школи забезпечать її ефективність, оскільки зумовлені діяльним і особистісно орієнтованим підходами – провідними у сучасній професійній освіті.

Важливою особливістю діяльності музеїв є опора на сферу емоцій і почуттів людини. Перебування в музейному середовищі сприяє відволіканню від буденності, створює особливий душевний настрій, викликає моральне піднесення, підтримує духовне здоров'я людини.

Самоактуалізація власних переживань, емоцій, почуттів у музеї є природною рушійною силою особистісного й професій-

ного розвитку майбутніх учителів; її можливо підсилити шляхом унесення елементів культурного дійства, урочистої події у навчальні заняття.

Концепція особистісно орієнтованої освіти вимагає встановлення партнерських стосунків між здобувачами вищої освіти і викладачем, вибудованих на основі демократичних, гуманістично-творчих засад педагогіки співробітництва. Завданням викладачів є врахування індивідуальних особливостей і можливостей здобувачів на певному етапі навчання, їхніх пізнавальних потреб, надання можливості рухатися в індивідуальному темпі розвитку, збільшення обсягу творчих проєктів і завдань, що вимагають самостійності у їх виконанні, залучення здобувачів до співорганізації різних форм виховного впливу, створення ситуації для самореалізації (залучення до визначення мети і завдань діяльності у процесі професійної підготовки; надання можливості вільного вибору завдання, урахування особистих пріоритетів, самооцінювання творчих робіт) тощо.

Як і для будь-якої іншої педагогічної технології, для музейної педагогіки у підготовці майбутніх учителів початкової школи надзвичайно важливим компонентом є результат її реалізації, адже на його основі здійснюється аналіз усієї роботи і визначається рівень досягнення поставленої мети й, відповідно, робиться висновок про ефективність розробленої системи.

Як наслідок упровадження технології музейної педагогіки у підготовку майбутніх учителів, передбачаємо такі результати: позитивні зміни за мотиваційно-ціннісним, когнітивним, діяльнісним і рефлексивним критеріями показників ефективності професійної підготовки; індивідуальне зростання й самоактуалізацію особистості студента; готовність до музейно-педагогічної діяльності в початковій школі.

Отже, у результаті системно-цілісного аналізу маємо систему використання музеїв для професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та технологію її реалізації, між усіма складниками якої існують об'єктивні взаємозв'язки, що утворюють цілісну конструкцію з повним педагогічним інструментарієм для реалізації.

Дослідження проводилось у закладах вищої освіти України впродовж 2006–2021 років. Різними його видами було охоплено 528 здобувачів і 89 науково-педагогічних працівників Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка та Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Формувальний експеримент

здійснювався у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, у ньому взяли участь 209 здобувачів (103 особи – експериментальна група і 106 – контрольна) і 8 науково-педагогічних працівників.

У ході педагогічного експерименту реалізація технології музейної педагогіки у підготовці майбутніх учителів початкової школи здійснювалася протягом усього періоду навчання у закладі вищої освіти й проходила в три етапи (підготовчий, основний, підсумковий), для кожного з яких визначалися мета й завдання, обиралися форми й методи, аналізувалися результати професійної підготовки. Усі ці складники системи об'єднані спільною метою – підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів, що і було доведено дослідно-експериментальним впровадженням технології, а саме: відбулися позитивні зміни у характері мотивації здобувачів експериментальної групи до навчальної й науково-дослідницької діяльності в університеті; поглибився їх інтерес до досягнень національної і світової культури (зокрема й педагогічної) та потреби в саморозвитку; розширився кругозір; підвищилася якість знань із фахових дисциплін; сформовано готовність майбутніх учителів до музейно-педагогічної діяльності у початковій школі (кількість здобувачів, які мають високий рівень музейно-педагогічної компетентності, в експериментальній групі 34 %, у контрольній – 0 %; достатній рівень в експериментальній групі – 40,8%, у контрольній – 13,2 %); зафіксовано поліпшення успішності, позитивні зрушення у формуванні якостей особистості майбутнього вчителя (зокрема і професійно значущі) та розвиток адекватності самооцінки у здобувачів експериментальної групи, а також відмічено емоційне задоволення учасників педагогічного експерименту.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, на підставі сутнісного бачення в педагогічній і музеєзнавчій літературі феномену музеїв, передусім педагогічного профілю, доведено, що технологія музейної педагогіки у підготовці майбутніх учителів початкової школи збагачує зміст практичного досвіду під час навчання у виші, сприяє істотним позитивним зрушенням у мотиваційній, когнітивній, діяльнісній, емоційно-вольовій, рефлексивній сферах особистості на тлі особистісного розвитку (посилення позитивної мотивації здобувачів до навчальної й науково-дослідницької діяльності в університеті, поглиблення інтересу до досягнень

національної та світової культури, зокрема й педагогічної; підвищення якості знань із фахових дисциплін; розширення кругозору; зростання потреби в саморозвитку і формування музейно-педагогічної компетентності), а також забезпечує емоційне задоволення від процесу оволодіння професією й сприяє реалізації принципу зв'язку професійної підготовки зі шкільною практикою.

Перспективним напрямом подальших досліджень, вважаємо, продовження роботи з розроблення навчально-методичного освітнього контенту для професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на інтегрованій музейно-педагогічній основі і впровадження його у практичну діяльність.

Список використаних джерел

- Анісімова, О. (2014). Використання можливостей віртуального музею у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*, 50, 7–11.
- Березан, В. І., Благова, Т. О., & Гібалова, Н. В. (2014). *Психолого-педагогічний факультет Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка: історична, організаційно-педагогічна і науково-методична ретроспектива*. Полтава: Дивосвіт.
- Карапузова, Н. Д., & Павленко, Ю. Г. (2011). Формування музейно-педагогічної компетентності майбутніх учителів. В *Актуальні проблеми педагогіки та психології*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (с. 46–49). Львів: Львівська педагогічна спільнота.
- Павлик, О., Білоконна, Н., & Лисевич, О. (2020). Професійна підготовка фахівця початкової освіти у нових реаліях. *Український педагогічний журнал*, 4, 83–91.
- Снагощенко, В. В. (2020). Формування ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки. В *Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції*, матеріали Міжнародної науково-методичної конференції (с. 42–44). Суми: Сумський державний університет.
- Сухомлинський, В. О. (1976). *Вибрані твори* (Т. 1). Київ: Радянська школа.
- Український національний комітет Міжнародної ради музеїв. Відновлено з <http://icom.in.ua/z.php>
- Філіпчук, Н. О. (2020). *Педагогічно-просвітницька діяльність музеїв України (кінець XIX – початок XXI століття)*. Київ: ТОВ «Юрка Любченка».
- Шабанова, Ю. О. (2014). *Системний підхід у вищій школі*. Дніпропетровськ: НГУ.

References

- Anisimova, O. (2014). Vykorystannia mozhlyvostei virtualnoho muzeiu u protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnikh pedahohiv [Using the possibilities of a virtual museum in the process of the future teachers' professional training]. *Psykhologo-pedahohichni problemy sil'skoi shkoly*, 50, 7–11.
- Berezan, V. I., Blahova, T. O., & Hibalova, N. V. (2014). *Psykhologo-pedahohichni fakultet Poltavskoho natsionalnoho pedahohichnoho univertsytetu imeni V. H. Korolenka: istorychna, orhanizatsiino-pedahohichna i naukovo-metodychna retrospektyva* [Psychological and pedagogical faculty of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University: historical, organizational-pedagogical and scientific-methodical retrospective]. Poltava: Dyvosvit.
- Karapuzova, N. D., & Pavlenko, Yu. G. (2011). Formuvannia muzeino-pedahohichnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv [Future teachers' museum-pedagogical competence formation]. *Aktualni problemy pedahohiky ta psykhologii – Current issues of pedagogy and psychology*, proceedings of the international scientific-practical conference (pp. 46–49). Lviv: Lvivska pedahohichna spilnota.
- Pavlyk, O., Bilokonna, N., & Lysevych, O. (2020). Profesiina pidhotovka fakhivtsia pochatkovoї osvity u novykh realiakh [Professional training of a primary education specialist in new realities]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 4, 83–91.
- Snahoshchenko, V. V. (2020). Formuvannia tsinnisnykh oriientatsii maibutnoho vchytelia istorii zasobamy muzeinoi pedahohiky [The future history teacher's value orientations formation by means of museum pedagogy]. *Tsinnisno-orientovanyi pidkhid v osviti i vyklyky yevrointehratsii – Value-oriented approach in education and challenges of European integration*, proceedings of the International scientific-methodical conference (pp. 42–44). Sumy: Sumskiy derzhavnyi univertsytet.

- Sukhomlynskyi, V. O. (1976). *Vybrani tvory [Selected Works]* (Vol. 1). Kyiv: Radianska shkola.
- Ukrainskyi natsionalnyi komitet Mizhnarodnoi rady muzeiv [Ukrainian National Committee of the International Council of Museums]. Retrieved from <http://icom.in.ua/z.php>
- Filipchuk, N. O. (2020). *Pedahohichno-prosvitnytska diialnist muzeiv Ukrainy (kinets XIX – pochatok XXI stolittia) [Pedagogical and educational work of museums of Ukraine (late XIX – early XXI centuries)]*. Kyiv: TOV «Iurka Liubchenka».
- Shabanova, Yu. O. (2014). *Systemnyi pidkhid u vyshchyi shkoli [System approach in high school]*. Dnipropetrovsk: NHU.

Стаття надійшла до редакції 30.11.2021

Paolenko Yu.

ORCID 0000-0001-7430-9869

*Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D.),
Associate Professor at the Department of Primary
Education, Natural and Mathematical Disciplines
and Methods of Teaching,
Poltava V. G. Korolenko
National Pedagogical University
(Poltava, Ukraine)*

E-mail: iuliia.pa@gmail.com

Павленко Ю.

ORCID 0000-0001-7430-9869

*Кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри початкової освіти,
природничих і математичних дисциплін
та методик їх викладання,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
(Полтава, Україна)*

E-mail: iuliia.pa@gmail.com

Лymar Yu.

ORCID 0000-0003-0966-050X

*Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D.),
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Preschool and Primary Education,
Т.Н. Shevchenko National University
«Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine)*

E-mail: yuliya10680@gmail.com

Лymar Ю.

ORCID 0000-0003-0966-050X

*Кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної
та початкової освіти,
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна)*

E-mail: yuliya10680@gmail.com